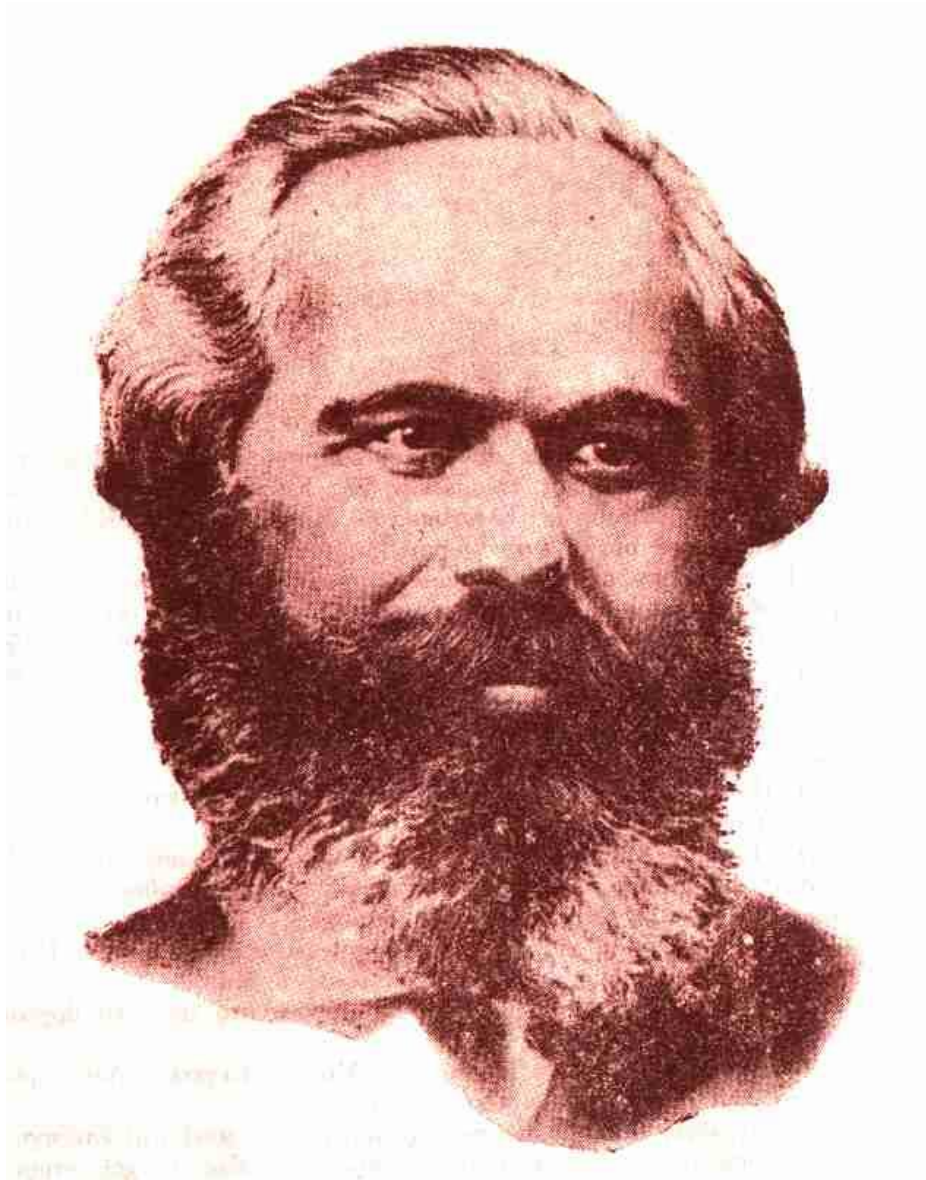

Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης

Μαρξιστική Ι

Ερώτηση 2^η: Με βάση τη γνώση σας για τη θεωρία υπεραξίας και τους μετασχηματισμούς της εργασιακής διαδικασίας, να αναπτύξετε τις πιθανές επιπτώσεις που θα έχουν οι προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις στις εργασιακές σχέσεις (ευελιξία, διευθέτηση του χρόνου εργασίας, μερική απασχόληση, αύξηση του ορίου απολύσεων, μείωση των εργοδοτικών εισφορών, μέτρα κατά των υπερωριών) στην παραγωγή υπεραξίας. Πληροφορίες σχετικά με τις μεταρρυθμίσεις στις εργασιακές σχέσεις μπορείτε να αντλήσετε από το περιοδικό και ημερήσιο τύπο (π.χ. ενδεικτικά, Ημερησία 25-26/11, 22-23/7/2000, Καθημερινή 13/8/2000 κ.ά.).

Οι «προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις στις εργασιακές σχέσεις» έχουν πάψει να είναι προτεινόμενες, είναι γεγονός, καθώς ο νόμος ψηφίστηκε, ύστερα από τις γνωστές περιπέτειες που χαρακτηρίζουν τέτοιου είδους νομοσχέδια, μέσα στο Δεκέμβριο του 2000. Δυστυχώς, για την παρούσα εργασία, το κείμενο του νόμου δεν είναι ακόμα διαθέσιμο, ώστε η προσέγγιση του νόμου να γίνει σε πιο αυστηρά πλαίσια, με αναφορά σε συγκεκριμένες παραγράφους και εδάφια.

Εξάλλου, μια μαρξιστική προσέγγιση στην νομοθετική μεταρρύθμιση των εργασιακών σχέσεων – όπως και σε κάθε νομοθετική προσέγγιση – δεν πρέπει να αγνοεί τη βασική αρχή ότι το εποικοδόμημα είναι αντανάκλαση της βάσης, και αντεπιδρά σε αυτήν. Ως εκ τούτου, ο νόμος δεν έρχεται να δημιουργήσει μια κατάσταση, αλλά να επισφραγίσει μια πραγματικότητα και να τη γενικεύσει. Η περίπτωση μας, επιβεβαιώνει την αρχή αυτή του μαρξισμού.

Εφόσον το αντικείμενο αυτής της εργασίας είναι ουσιαστικά η ταξική πάλη στο «καθαρό» της πεδίο, το οικονομικό – όπως αρέσκονται να το χαρακτηρίζουν κάποιοι μαρξίζοντες οικονομιστές – θεωρείται αναγκαίο να γίνει μια σύντομη αναφορά στις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες, μέσα στις οποίες ήρθε να ψηφιστεί το εν λόγω νομοσχέδιο. Απ' αυτήν την σκοπιά, θεωρούνται σημαντικά τα εξής στοιχεία: α) η κατάσταση στο εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα, ή καλύτερα, ο συσχετισμός δυνάμεων ανάμεσα στο Κεφάλαιο και την Εργασία, τις εργοδοτικές ενώσεις και τα εργατικά συνδικάτα στην Ελλάδα, β) η θέση του ελληνικού Κεφαλαίου μέσα στο διεθνές, αλλά και το παγκόσμιο ιμπεριαλιστικό σύστημα και ταυτόχρονα – και αναπόφευκτα – η κατάσταση του παγκόσμιου εργατικού κινήματος, μέσα στα πλαίσια της Ε.Ε. και κάτω

από το πρίσμα των ανατροπών των σοσιαλιστικών κρατών, της ΕΣΣΔ και του «Ανατολικού Μπλοκ».

Σύμφωνα με την μαρξιστική θεωρία, η αύξηση της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου οδηγεί στην πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους. Ακόμα, η ύπαρξη μονοπωλίων αποτελεί μια αντίρροπη τάση – λόγω της διαμόρφωσης μονοπωλιακά υψηλών τιμών – που δεν καταργεί την πρώτη.

Σύμφωνα ακόμα με το Μαρξισμό, η σχέση μεταξύ μισθού και ποσοστού εκμετάλλευσης, ποσοστού υπεραξίας, είναι σχέση αντιστρόφως ανάλογη, με δεδομένο ότι η εντατικότητα και η παραγωγικότητα της εργατικής δύναμης παραμένουν σταθερές.

Η φιλοσοφία του νόμου αφορά δύο ουσιαστικές τομές στις εργασιακές σχέσεις:

α) απορρυθμίζει τον ως τα σήμερα γνωστό, τον «**παραδοσιακό**» **τρόπο απασχόλησης**. Απασχόληση σήμαινε μέχρι πρότινος συλλογική σύμβαση, σταθερό ωράριο – ως επί το πλείστον 8ωρο – κοινωνική ασφάλιση και άλλα πράγματα που απορρέουν από τα παραπάνω.

β) μειώνει το λεγόμενο μη μισθολογικό κόστος, τις εργοδοτικές εισφορές. Μειώνει δηλαδή τον μισθό εργασίας. Από την άλλη αυξάνει, έστω και λίγο, την εισφορά του εργαζόμενου.

Απορρύθμιση της έννοιας της Απασχόλησης

Υποβαθμίζονται σε βαθμό κατάργησης οι συλλογικές συμβάσεις εργασίας. Η διαπραγμάτευση γίνεται μεταξύ εργοδότη και τοπικής ένωσης εργαζομένων. Στο σημείο αυτό, σημαντικός παράγοντας είναι η απουσία συνδικάτων ικανών να διαπραγματευτούν με ευνοϊκούς για τους εργαζόμενους όρους.

Η ρύθμιση του χρόνου εργασίας δεν γίνεται με βάση τη μέρα και την εβδομάδα (40/48 ώρες ισοκατανεμημένες), αλλά το χρόνο. Έτσι, εισάγεται η ευελιξία και η διευθέτηση του χρόνου εργασίας. Ο εργοδότης μπορεί να «αξιοποιεί» το εμπόρευμα της εργατικής δύναμης που αγοράζει με πολύ καλύτερο τρόπο αφού:

➤ **Δεν γίνονται νέες προσλήψεις** (έκτακτων, κλπ). Παράλληλα, αυξάνεται το όριο απολύσεων. Η ανεργία έτσι αυξάνεται.

➤ **Δεν πληρώνονται πλέον υπερωρίες** και συνεπώς αυξάνει η κερδοφορία του κεφαλαίου και μειώνεται ο μισθός. Αυτό έχει σαν συνέπεια να πέσει η «ενεργός ζήτηση» της πλειοψηφίας του λαού.

➤ **Χτυπιέται η κοινωνική και συνδικαλιστική ζωή των εργαζομένων.** Τα σωματεία αποδυναμώνονται ακόμη περισσότερο και δεν μπορούν να διαπραγματευτούν τους όρους εργασίας. Έτσι όμως διασαλεύονται οι όροι της θεωρίας των Νεοκλασικών, για το σχηματισμό των τιμών.

Το «Μη Μισθολογικό Κόστος»

- Οι εργοδοτικές εισφορές είναι μέρος του μισθού. Μειώνεται λοιπόν παραπέρα ο μισθός.
- Μειώνονται όμως και τα έσοδα των Ασφαλιστικών Ταμείων.

Αύξηση της Σχετικής και Απόλυτης Υπεραξίας

Με τις παραπάνω αναδιαρθρώσεις, το κράτος πετυχαίνει για λογαριασμό των εργοδοτών πολλαπλό όφελος, που μεταφράζεται σε αύξηση της εκμετάλλευσης των εργαζομένων και, για την ακρίβεια βελτίωση των προϋποθέσεων για διατήρηση της ταξικής κυριαρχίας του Κεφαλαίου πάνω στην Εργασία. Πιο συγκεκριμένα:

I. Ευελιξία του χρόνου εργασίας.

Αυτό σημαίνει παράταση (αύξηση) ή μείωση της εργάσιμης μέρας, «σύμφωνα με τις ανάγκες της παραγωγής», «σύμφωνα με τα όρια όπως καθορίζονται από το νέο νόμο».

i. Αύξηση της Εργάσιμης Ημέρας.

«Αν η εργάσιμη ημέρα παραταθεί [...] και μείνει αμετάβλητη η τιμή της εργατικής δύναμης (μισθός), τότε μαζί με το απόλυτο μεγαλώνει και το σχετικό μέγεθος της υπεραξίας». (1)

Ο εργοδότης έχει την δυνατότητα να αυξήσει την εργάσιμη μέρα μέχρι και 12 ώρες. Σε συνδυασμό με τα Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης, το όριο αυτό ενδέχεται και να μεγαλώσει. Ο εργαζόμενος δεν αποζημιώνεται πρόσθετα γι' αυτό.

Όμως «όταν παραταθεί η εργάσιμη ημέρα, η τιμή της εργατικής δύναμης μπορεί να πέσει κάτω από την αξία της [...]. Ίσαμε ένα ορισμένο σημείο η μεγαλύτερη φθορά της εργατικής δύναμης, φθορά αναπόσπαστη από την παράταση της εργάσιμης ημέρας, μπορεί να αναπληρωθεί με μεγαλύτερη αναπλήρωσή της. Πέρα από αυτό το σημείο η φθορά αυξάνει με γεωμετρική πρόοδο και ταυτόχρονα καταστρέφονται όλοι οι

κανονικοί όροι αναπαραγωγής και λειτουργίας της εργατικής δύναμης»(Μαρξ, 2002, p. 542).

ii. Μείωση της Εργάσιμης Ημέρας.

«Όλες οι συνηθισμένες αντιρρήσεις για τον περιορισμό της εργάσιμης ημέρας προϋποθέτουν πως το φαινόμενο συντελείται στις συνθήκες που υποθέσαμε εδώ (σταθερή εντατικότητα της εργασίας, σταθερή παραγωγική δύναμη), ενώ στην πραγματικότητα γίνεται το αντίθετο: η αλλαγή στην παραγωγικότητα και εντατικότητα της εργασίας είτε προηγείται από τη συντόμευση της εργάσιμης μέρας, είτε την ακολουθεί άμεσα»(Μαρξ, 2002, pp. 541–2).

Θα πρέπει, σ' αυτό το σημείο, να θυμηθούμε ότι ο ορισμός του αναγκαίου χρόνου, δεν αφορά την απασχόληση. Αν η μείωση της εργάσιμης ημέρας, για μια χρονική περίοδο (χαμηλής παραγωγής, υποαπασχόληση) είναι τέτοια ώστε ο εργαζόμενος να μην πληρώνεται της αξία της εργατικής του δύναμης, ανεξάρτητα από το αν την έχει εργαστεί, αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να αποταμιεύει χρήματα από την περίοδο που θα υπεραπασχολείται. Αυτό όμως είναι ιδιαίτερος δύσκολο για έναν εργαζόμενο, που ως επί το πλείστον πληρώνεται οριακά την αξία της εργατικής του δύναμης, όταν υπεραπασχολείται.

Μια άλλη λύση είναι να οδηγηθεί στην λύση της δεύτερης απασχόλησης για το εν λόγω διάστημα. Σ' αυτήν την περίπτωση έχουμε αύξηση της ανεργίας.

II. Ευελιξία στο είδος της απασχόλησης.

Με την «πολυειδίκευση» και την «απασχολησιμότητα» αλλοιώνεται πλέον το κατεστημένο της μιας ειδικότητας, της ειδικευμένης εργασίας και της αντίστοιχης πληρωμής. Δημιουργείται δηλαδή άλλη μια νομοθετική προϋπόθεση – στην πράξη απαντιέται ήδη – μείωσης του εργατικού μισθού, της τιμής της εργατικής δύναμης.

III. Διευθέτηση του χρόνου εργασίας.

Πέρα από την ευελιξία στο μέγεθος της εργάσιμης μέρας, δίνεται η δυνατότητα στον καπιταλιστή να αλλοιώσει και το συνεχόμενο ωράριο. Η εργάσιμη ημέρα μπορεί να είναι από 2 μέχρι 12 ώρες, καθόλου όμως αυτό δεν σημαίνει ότι αυτές θα είναι συνεχόμενες ώρες εργασίας. Αυτή η δυνατότητα διευθέτησης του χρόνου εργασίας είναι σημαντική για την αύξηση της εντατικότητας της εργασίας. Ο εργοδότης αξιοποιεί τον εργαζόμενο πιο αποδοτικά, αφού αυτός θα εργάζεται αυστηρά τις ώρες που τον

έχει ανάγκη η επιχείρηση. Σύμφωνα και με τη θεωρία μετασχηματισμού της εργατικής δύναμης, ευνοείται ο παραπέρα ορθολογισμός της παραγωγής με την συμβολή της τεχνολογίας. Μειώνονται δηλαδή οι απώλειες χρόνου κατά την εργασιακή διαδικασία, ιδιαίτερα σε περιόδους υποαπασχόλησης, αλλά και σε περιόδους σταθερής και αυξημένης απασχόλησης. Αυτό πετυχαίνεται χωρίς πρόσθετες επενδύσεις σε σταθερό κεφάλαιο.

Ακόμα, ο εργαζόμενος δεν αποζημιώνεται για την πρόσθετη αξία που παράγει, στον ίδιο χρόνο. Όλη λοιπόν η πρόσθετη αξία που παράγεται, γίνεται προϊόν ιδιοποίησης του εργοδότη, υπεραξία.

Η διευθέτηση του χρόνου εργασίας έχει και άλλες επιπτώσεις στην ζωή του εργαζόμενου, οι οποίες επηρεάζουν την αξία της εργατικής δύναμης ή, γενικότερα, τους όρους διεξαγωγής της ταξικής πάλης:

i. Αύξηση της αξίας της εργατικής δύναμης.

Αυξάνονται οι οικογενειακές δαπάνες. Αυτό αφορά από την οργάνωση της οικογενειακής ζωής (φύλαξη των παιδιών, μαγείρεμα) μέχρι τα έξοδα μετακίνησης από και προς την εργασία. Από τη στιγμή που ο εργαζόμενος δεν πληρώνεται αυτήν την αύξηση στην αξία της εργατικής του δύναμης, μειώνεται ο πραγματικός μισθός.

ii. Αποδιοργάνωση της κοινωνικής και προσωπικής ζωής του εργάτη.

Οι κοινωνικές δραστηριότητες του εργαζόμενου βάλλονται, ο ελεύθερος χρόνος γίνεται τόσο «ελεύθερος», όσο ελεύθερος είναι και ο εργαζόμενος να τον αξιοποιήσει κατά βούληση. Το «κόστος ευκαιρίας» για την ξεκούραση γίνεται πολύ μεγάλο. Δημιουργείται το πρότυπο του εργαζόμενου που θα είναι δυνατό να εργαστεί οποιαδήποτε ώρα, οσεσδήποτε φορές της ημέρας (ίσως και της νύχτας). Τα παραπάνω έχουν σαν αποτέλεσμα, συν τοις άλλοις την...

iii. ...Αποδιοργάνωση της συνδικαλιστικής και πολιτικής δράσης.

Γίνονται ακόμα δυσκολότεροι οι όροι οργάνωσης της εργατικής τάξης. Έτσι αποδυναμώνεται ο ένας πόλος και ενισχύεται, αυτόματα, ο άλλος: η κεφαλαιοκρατική τάξη. Το γεγονός αυτό μπορεί να μην επιτρέπει στο Κεφάλαιο να αντλήσει άμεσα υπεραξία, αλλά του δίνει τη δυνατότητα να ισχυροποιήσει τη θέση του για μελλοντική αύξηση της εκμετάλλευσης των εργατών. Επιπλέον, η παραπέρα αποδυνάμωση των σωματείων είναι όρος για την εφαρμογή του νομοσχεδίου αφού, έστω και τυπικά,

θεωρείται αναγκαία η συναίνεση του σωματείου σε πολλά ζητήματα (όπως η παράταση της εργάσιμης ημέρας).

IV. Μείωση των Εργοδοτικών Εισφορών.

Αυτό σημαίνει αυτόματα μείωση της τιμής της εργατικής δύναμης, του μισθού. Συνεπακόλουθα, έχουμε μείωση των παραγωγικών δαπανών για εργασία, μείωση δηλαδή του μεταβλητού κεφαλαίου. Αυτό σημαίνει ανάλογη μείωση του κόστους παραγωγής.

Μείωση του μισθού σημαίνει, όπως έχουμε ήδη πει, αύξηση του ποσοστού υπεραξίας και αύξηση του κέρδους, εφόσον η παραγωγικότητα της εργασίας παραμένει σταθερή. Να σημειωθεί εδώ, ότι στις προηγούμενες υποθέσεις μας (ευελιξία, διευθέτηση χρόνου εργασίας), ο μισθός θεωρήθηκε ότι μένει σταθερός, ενώ τελικά δεν είναι έτσι τα πράγματα.

V. Αύξηση του Ορίου Απολύσεων.

Μέχρι σήμερα ίσχυε, για επιχειρήσεις που απασχολούσαν πάνω από 50 άτομα, το όριο του 2% (του προσωπικού) το μήνα στις απολύσεις προσωπικού. Το όριο αυτό ουσιαστικά καταργείται.

Από Μαρξιστική άποψη, αύξηση του ορίου απολύσεων (μέχρι και 11% το μήνα) σημαίνει ότι στη δράση του νόμου της καπιταλιστικής συσσώρευσης αίρεται ακόμα ένα εμπόδιο, που έμπαινε μέχρι σήμερα στη λειτουργία του από το κράτος. Να σημειωθεί ότι πρόκειται για μια κατάκτηση της εργατικής τάξης που καταργείται. Το αποτέλεσμα είναι να αυξάνεται ο εργατικός εφεδρικός στρατός, οι άνεργοι δηλαδή. Αυξάνει η πίεση που ασκείται πάνω στους εργαζόμενους οι οποίοι βρίσκονται ως εκ τούτου σε χειρότερη κατάσταση. *«Όσο μεγαλύτερος όμως είναι αυτός ο εφεδρικός στρατός σε σχέση με τον εν ενεργεία εργατικό στρατό, τόσο μαζικότερος είναι ο σταθεροποιημένος υπερπληθυσμός που η φτώχεια του είναι ευθέως ανάλογη προς τα βάσανα της δουλειάς του ενεργού εργατικού στρατού»*(Μαρξ, 2002, p. 667).

VI. Μερική Απασχόληση.

Στην ουσία, πρόκειται περί μοιρασιάς της ανεργίας σε περισσότερα εργαζόμενα άτομα. Θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι το κατώτατο όριο των 4^{ωv} ωρών για τη μερική απασχόληση αίρεται με το νέο νόμο. Ακόμη θα πρέπει να υπενθυμίσουμε, ότι

ο νόμος για τα εργασιακά πλαισιώνεται από μια πλειάδα άλλων νόμων και ρυθμίσεων. Σύμφωνα και με αυτά, η τιμή της εργατικής δύναμης πέφτει (μειωμένη ασφάλιση, επιδόματα, αποζημιώσεις).

Ισχύει και γι' αυτήν την ρύθμιση, ότι αναφέρθηκε παραπάνω για την μείωση της εργάσιμης ημέρας. Σ' αυτήν όμως την περίπτωση, ο εργαζόμενος δεν έχει την επιλογή της αποταμίευσης, ούτε θεωρητικά, γιατί είναι «μονίμως» υποαπασχολούμενος. Και με αυτό το μέτρο δημιουργούνται προϋποθέσεις για την αύξηση του βιομηχανικού εφεδρικού στρατού.

VII. Υπερωρίες.

Σχεδόν έχει καλυφτεί το θέμα μέσα από τις παραπάνω επιμέρους αναλύσεις. Οι υπερωρίες καταργούνται και ταυτόχρονα καταργείται κάθε ρύθμιση ή υποχρέωση του εργοδότη να αποζημιώνει τον εργαζόμενο για κάθε επιπλέον φθορά της εργατικής του δύναμης (πέρα από αυτή που πληρώνεται με το μισθό). Από την άλλη, η τιμή της εργατικής δύναμης μειώνεται.

Η κατάργηση των υπερωριών μειώνει de facto τον μισθό. Αυτό, όπως έχουμε αναφέρει αυξάνει το ποσοστό υπεραξίας. Το θέμα όμως είναι ότι αυτή η αύξηση της εκμετάλλευσης των εργαζομένων γίνεται με ταυτόχρονη φθορά της εργατικής δύναμης, λόγω της παράτασης της εργάσιμης ημέρας.

Επιπλέον, η κατάργηση¹ των υπερωριών μειώνει την ανάγκη επιπλέον προσλήψεων. Ιδιαίτερα αυτό παρατηρείται σε εποχιακά επαγγέλματα και σε επαγγέλματα με διακυμάνσεις στην παραγωγή. Οι αντίστοιχες επιχειρήσεις απαλλάσσονται από την ανάγκη να προσλάβουν έκτακτο και εποχιακό προσωπικό, εφόσον δίνεται σε αυτές η δυνατότητα να απασχολήσουν περισσότερες ώρες το προσωπικό τους την περίοδο της αυξημένης παραγωγής, και να τους υποαπασχολήσουν όταν η παραγωγή σημειώσει καμπή. Αυτό βέβαια συνεπάγεται αύξηση της ανεργίας με τα αποτελέσματα που αναφέραμε παραπάνω.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, θα πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι ο «νόμος για τα εργασιακά», όπως λέγεται, συνοδεύεται από μια πλειάδα άλλων νόμων, τροποποιήσεων και αλλαγών στην ελληνική κοινωνία που, άμεσα ή έμμεσα εξυπηρετούν τους ίδιους σκοπούς, την αύξηση της εκμετάλλευσης της εργατικής τάξης

¹ Τυπικά δεν καταργείται η υποχρέωση των καπιταλιστών να πληρώνουν υπερωρίες. Αυτή όμως η υποχρέωση δεν τίθεται σε ημερήσια βάση αλλά σε ετήσια. Υπερωρία δικαιούται ένας εργαζόμενος αν υπερβεί έναν αριθμό ωρών εργασίας το χρόνο!

από την τάξη των κεφαλαιοκρατών, μέσω της αύξησης της υπεραξίας, που είναι η πηγή της εκμετάλλευσης αυτής. Τέτοιοι νόμοι είναι ο νόμος για το ασφαλιστικό σύστημα, για την υγεία (ψηφίστηκε στις 16/01/2001), η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση(2525/97). Ακόμα, η ιδιωτικοποίηση δημόσιου πλούτου με αρνητικούς όρους για το δημόσιο, όπως η ιδιωτικοποίηση του ΟΤΕ, της ΔΕΗ, του ΟΑΕΔ κ.ά. Θα πρέπει να θυμόμαστε ότι τα «δημόσια αγαθά» δεν είναι τίποτα άλλο παρά εμπορεύματα που η αξία τους υπολογίζεται στην αξία της εργατικής δύναμης.

Σύμφωνα και με την παρατήρηση αυτή, θα πρέπει να αναφέρουμε ακόμα έναν παράγοντα που αυξάνει την αξία της εργατικής δύναμης: τα εργατικά ατυχήματα, το κόστος των οποίων επωμίζονται τώρα, κατά κύριο λόγο οι εργαζόμενοι. Η παρατήρηση γίνεται σε συνδυασμό με την αύξηση της φθοράς της εργατικής δύναμης από τους παράγοντες που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι μισθοί στην Ελλάδα είναι – ήδη – οι χαμηλότεροι στην Ε.Ε., σε αντίθεση με την κατάσταση που αφορά την κερδοφορία του ελληνικού κεφαλαίου.

Σαν Επίλογος: Συμπεράσματα

Ο Μαρξ στο Κεφάλαιο χρησιμοποιούσε ως αριθμητικό παράδειγμα για τη διάρκεια της εργάσιμης ημέρας το 12ωρο και για τον αναγκαίο χρόνο εργασίας το 6ωρο. Μιλούσε, ενδεικτικά αλλά όχι τυχαία για ένα ποσοστό υπεραξίας 100%. Σήμερα, η διάρκεια της εργάσιμης ημέρας τείνει πάλι στις 12 ώρες. Ο αναγκαίος όμως χρόνος εργασίας έχει πέσει πολύ κάτω από τις 6 ώρες, ίσως και στις 3. Ύστερα από 130 χρόνια, ο νόμος κατοχυρώνει την δυνατότητα να φτάσει νόμιμα το ποσοστό υπεραξίας στο 300% και να το ξεπεράσει (αν η εργάσιμη ημέρα υπερβεί το 12ωρο). Είναι λοιπόν προφανές, ότι για τους εργαζόμενους δεν αρκεί η κατοχύρωση των οικονομικών τους αιτημάτων. Το παράδειγμα του Σικάγου του 1886 αυτό δείχνει. Αργά ή γρήγορα, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, η τάξη των καπιταλιστών θα βρει την κατάλληλη στιγμή για να πάρει πίσω όσα έχει αναγκαστεί από την ταξική πάλη να παραχωρήσει. Η προλεταριακή επανάσταση, η επανάσταση των εργατών ενάντια στους εκμεταλλευτές τους και – ταυτόχρονα – ενάντια στην ίδια την εκμετάλλευση δεν θα σημάνει μόνο την εκπλήρωση μιας ιστορικής αποστολής για την εργατική τάξη αλλά και μια απώλεια για αυτήν: των αλυσίδων της.

Βιβλιογραφία

- Μαρξ, Κ. (2002). Το Κεφάλαιο, Τόμος Ι. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή. (Μέρη 5^ο και 7^ο)
- Α. Βλάχου (Επιμέλεια), (1999). Σύγχρονη Οικονομική Θεωρία: Ριζοσπαστικές Κριτικές του Νεοφιλελευθερισμού. Τυπωθήτω – Δαρδανός, σελ. 31-45, 61-68.
- Α. Βλάχου και R. Wolff (επιμέλεια), (1993). *Πολιτική Οικονομία του Καπιταλισμού*, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Κ. Μαρξ, (1993). «Η μετατροπή του Χρήματος σε Κεφάλαιο», στο βιβλίο Α. Βλάχου και R. Wolff (επιμέλεια), σελ. 66-89
- Θ. Λιανός, (1985). *Μαρξιστική Οικονομική Ανάλυση*, Αθήνα, σελ. 107-124, 145-157
- B. Berch, (1980). «Οι Μισθοί και η Εργασία» από το βιβλίο των F. Green – P. Note (Επιμ.) *Τα Οικονομικά χωρίς Προσωπείο*, Κάλβος 1980, σελ. 138-156
- M. Aglietta, (1993). «Οι Μετασχηματισμοί της Εργασιακής Διαδικασίας», στο βιβλίο Α. Βλάχου και R. Wolff (επιμέλεια), σελ. 130-151

Λαμπρινίδης Γιώργος

2001